

Marmorkonservering i Labraunda

Erika Andersson

Beskrivning

Vi har tilldelats medel från Märta, Gunnar och Arvid Bothéns stiftelse 2017 för att kunna avsluta denna etapp av det konserveringsprojekt som pågått i Labraunda sedan 2010. Det startades av Agneta Freccero och har fortsatt årligen sedan dess. Projektets deltagare 2017 är konservatorer Erika Andersson och Sonja Holickova och masterstudent i arkeologi Görkem Cimen. I teamet deltog även arkeologistudenterna Merve Günal från Ankara och Héloïse Frébault från Paris. Labraunda är en antik Zeushelgedomen i sydvästra Turkiet där det pågått svenska utgrävningar i omgångar sedan 1948. På platsen finns romerska och bysantinska lämningar men den är mest berömd för sin koppling till släkten hekatomniderna som levde där under 300-talet f.Kr. och lät uppföra flera imponerade byggnadsverk, bland annat ett tempel tillägnat Zeus.

Labraunda sett ovanifrån.

Labraunda är Sveriges äldsta forskningsprojekt i Turkiet. Sedan 1990-talet har många delar av området grävts ut, bland annat kyrkor och bad. Utgrävningarna leddes av Uppsala universitet fram till 2014 men leds numera av Olivier Henry som är kopplad till Franska institutet för Anatolienstudier och Ecole Normale Supérieure. De senaste åren har forskare och studenter från flera olika länder arbetat i Labraunda, bland annat Turkiet, USA, Frankrike och Rumänien.

En stor majoritet av de marmorblock som grävdes fram av de svenska arkeologerna i mitten av 1900-talet ligger oskyddade på området, exponerade för klimatet, biologisk påväxt och mekaniskt slitage. Vid jämförelse med historiska fotografier från när de först grävdes upp kan man se att delar av inskrifter vittrat bort varav vissa försvunnit helt. Nu finns planer på att resa ett tak över en yta för att kunna ge ett bättre skydd för de värdefulla blocken. Under säsongen 2017 planeras att slutföra konserveringen av de inskrifter som fortfarande står oskyddade.

Konserverade marmorblock med inskriptioner, kapitäl och kolonner.

Konsivering

En bevarandeplan för marmor i Labraunda togs fram 2010 och arbetet utgår årligen ifrån denna. Planen delar in marmorblocken i grupper efter hur de är placerade på området, och prioriteringen utgår dels ifrån tillstånd, hur besökarna rör sig samt andra planerade åtgärder, exempelvis rekonstruktion. Planen uppdateras i takt med att nya block upptäcks och grävs fram av arkeologerna. Det praktiska arbetet utgörs av dokumentation, förebyggande biocidbehandling, rengöring, avlägsnande av biologisk påväxt i form av mossor och lavar, konsolidering, lagning av sprickor och retuschering av lagningsbruk samt eventuell flytt av block upp från marknivå.

T.v. Nyligen uppgrävt antkapitäl med välbevarad dekor, t.h. inskription som konserverades 2017. Vänstra delen av blocket saknas.

Konserveringsmetoderna har utvecklats på plats, bland annat genom en flerårigt test av konsolideringsmedel för stabilisering av sockrande marmor. Proverna har visat att en lösning av diammoniumfosfat (25 g/1 l vatten) fungerat väl i Labraunda, och har även en rengörande effekt. Metoden beskrivs bland annat i av Sassoni et al. i artiken *Some recent findings on marble conservation by aqueous solutions of diammonium hydrogen phosphate* (2017) där en tillsats av etanol föreslås, vilket vi gjorde test på detta år. Många av de block som grävdes fram för ca 60 år sedan är delvis täckta av mossor och lavar. Biocidbehandling med *GrönFri* utförs i förebyggande syfte inför planerad rengöring och konservering, helst året innan. Rengöringen genomförs med källvatten och *Grönsåpa*, mjuka borstar och skalpell för försiktigt avlägsnande av lavar. Efter konsolidering görs eventuella lagningar med bruk bestående av krossade marmorkrystaller och släckt kalk.

Lagning av sprickor med kalkbruk görs av studenterna som deltar i projektet 2017.

Detta år arbetade vi med 14 block, bland annat en statybas på bild till vänster ovan och en inskription på bild till höger, båda från romersk tid. Nedan bilder på blockens tillstånd före konservering.

T.v. statybas, t.h. inskription.

Förmedling och lärdomar

Konserveringsmetoderna introduceras till arkeologerna på Labraunda och besökande arkeologer från andra utgrävningsplatser i regionen, varav en del är intresserade av att använda metoderna själva. Arbetet har dokumenterats i en rapport som finns tillgänglig digitalt och presenteras även i tidskriften *Anatolia Antiqua*. Det har varit väldigt lärorikt att arbeta i fält i Labraunda och sprida kunskap till studenter och arkeologer från olika håll, både om konserveringens grundprinciper och metoderna vi utvecklat på plats. De första åren förvarade vi utrustning och material i ett redan överfullt gemensamt förråd, och i väskor, och det fanns i princip ingenstans att gå in och få skugga under dagens varmaste timmar. För ett par år sedan byggdes två konserveringslabb för keramik, metall och benfynd, och ett litet hus med skrivbord och analysutrustning. Det är fantastiskt att ha tillgång till detta men också en värdefull erfarenhet att veta att det faktiskt är möjligt att driva ett konserveringsprojekt i fält med begränsade resurser.